

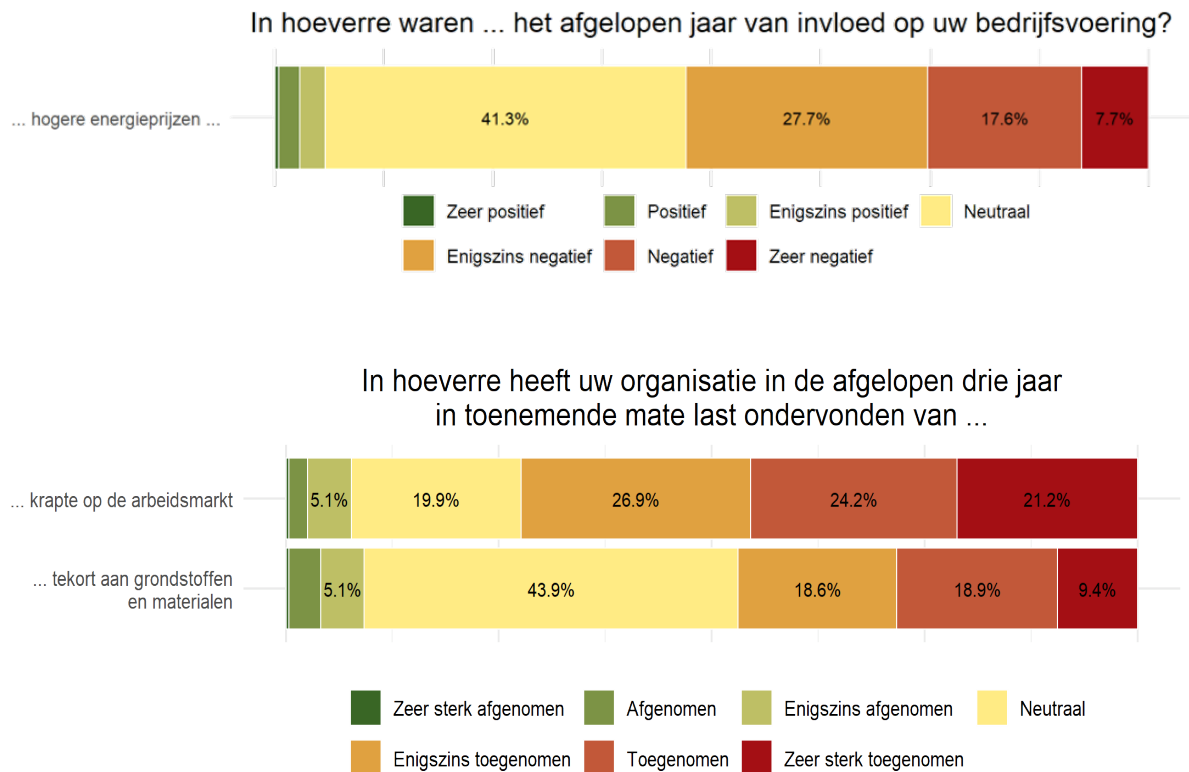
N.B. Embargo tot dinsdag 24 oktober 2023, 00.01 uur

Samenvatting uitkomsten Nederlandse Innovatie Monitor 2023

① Bedrijven hebben last van verhitting op de arbeids- en grondstoffenmarkt en gestegen energieprijzen

Meer dan de helft van de bedrijven ondervindt een negatieve impact van gestegen energieprijzen, bijna driekwart van de bedrijven heeft te maken met krapte op de arbeidsmarkt en bijna de helft ondervindt de afgelopen drie jaar in toenemende mate last van tekorten aan grondstoffen en materialen (zie Figuur 1). Voor een kwart van de bedrijven geldt dat zij gelijktijdig te maken hebben met al deze verstoringen. Op dit moment hebben alleen de gestegen energieprijzen een directe relatie met de bedrijfsprestaties - het is mogelijk dat de impact van de andere twee verstoringen pas op langere termijn merkbaar wordt. Wat de krapte op de arbeidsmarkt betreft, verwachten bedrijven dat deze nog wel even zal aanhouden. Verder blijkt dat bedrijven oplossingen voor de arbeidsmarkt krapte vooral zoeken in innovatie en/of anders werken, terwijl het grondstoffentekort vaker leidt tot (het doorberekenen van) hogere prijzen.

Figuur 1: Veel bedrijven kampen met de gevolgen van hogere energieprijzen, arbeidsmarkt krapte en grondstoffentekorten

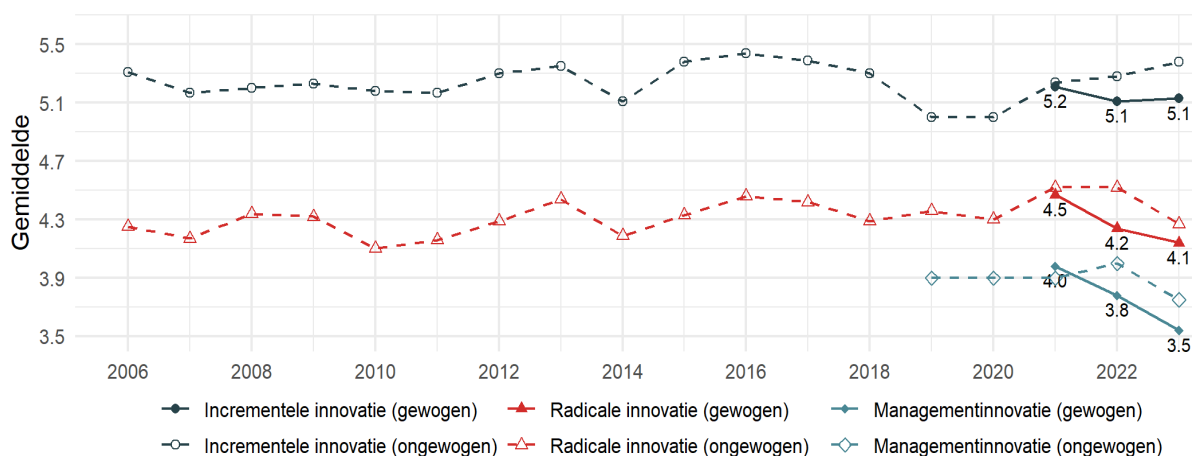
Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Onderzoeksleider Henk Volberda: 'De arbeidsmarktkrapte is voor één op de vijf bedrijven zelfs zeer sterk toegenomen – voor het grondstoffentekort geldt dit voor één op de tien bedrijven. De arbeidsmarktkrapte speelt vrijwel in elke sector, terwijl grondstoffekorten geconcentreerd zijn in de bouw, industrie, agro, energie, handel en logistieke sectoren. Oftewel met name de sectoren met een relatief hoog grondstoffengebruik. Jonge bedrijven hebben relatief minder last van beide verstoringen.'

② De innovatieprestaties van bedrijven staan onder druk

Elk jaar meet de Monitor de mate waarin bedrijven bezig zijn met incrementele verbeteringen in bestaande markten (exploitatie), radicale innovaties gericht op nieuwe markten, verkoopkanalen en consumenten (exploratie), en nieuwe vormen van organiseren en leidinggeven (managementinnovatie). Voor de laatste twee vormen van innovatie is er dit jaar een voortzetting van een neergaande trend, terwijl de eerste innovatievorm op hetzelfde niveau is blijven steken (zie Figuur 2). Innovatieve inspanningen lijken daarmee onder toenemende druk te staan, waarbij bedrijven relatief gezien meer inzetten op verbeteringen van bestaande producten en diensten (zie blauwe lijn). Bedrijven zijn daarentegen minder bezig met het verkennen van nieuwe producten, markten en afzetkanalen.

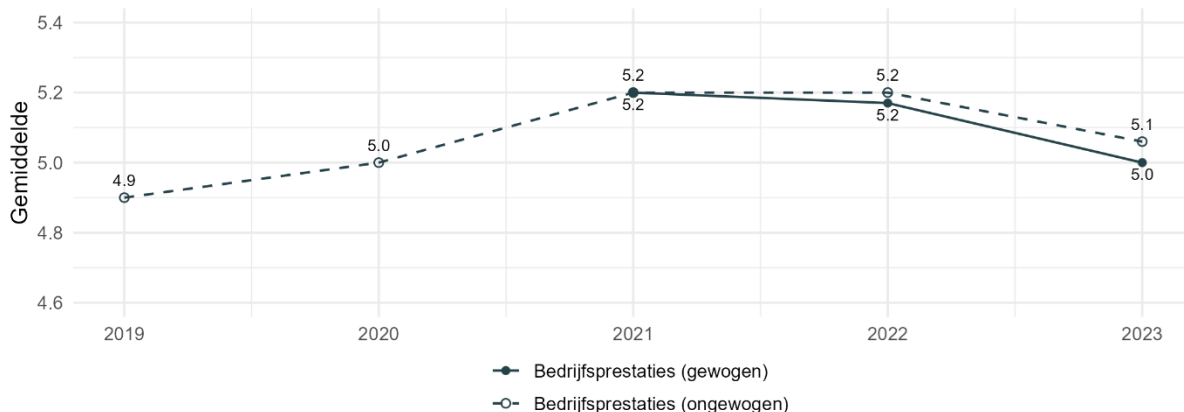
Figuur 2: Er is een dalende trend zichtbaar voor de verschillende vormen van innovatie

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2006-2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Bovendien zijn leidinggevendenden ook negatiever over de bedrijfsprestaties van hun organisatie dan een jaar geleden. Na twee redelijk vlakke jaren in 2021-2022 zijn de bedrijfsprestaties dit jaar gedaald (zie Figuur 4). Mogelijk zorgen de hier genoemde macro-economische verstoringen voor beperkte ontwikkelingsmogelijkheden bij het bedrijfsleven. Voor zowel krapte op de arbeidsmarkt als een tekort aan materialen is er een positieve relatie tussen de last die bedrijven ervan ondervinden en de mate waarin ze aan incrementele innovatie doen (zie figuren 4 en 5).

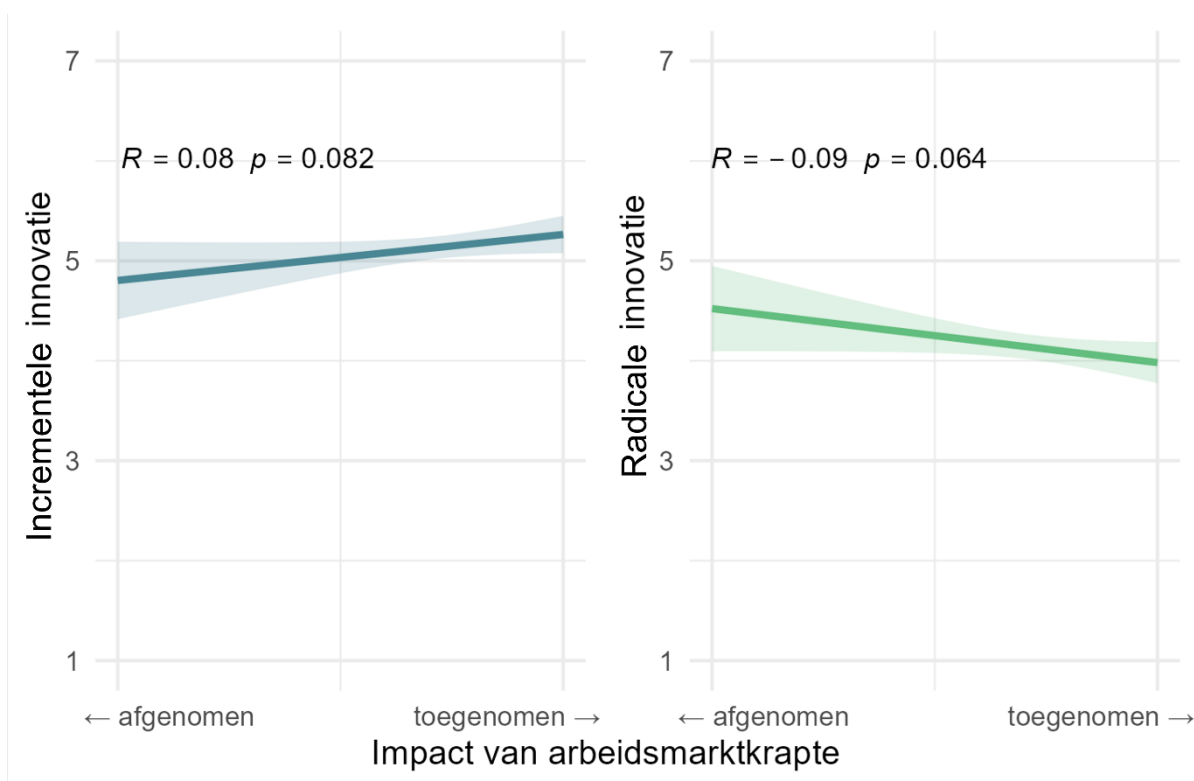
Figuur 3: Na twee stabiele jaren zijn de bedrijfsprestaties in 2023 afgenomen

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2019-2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

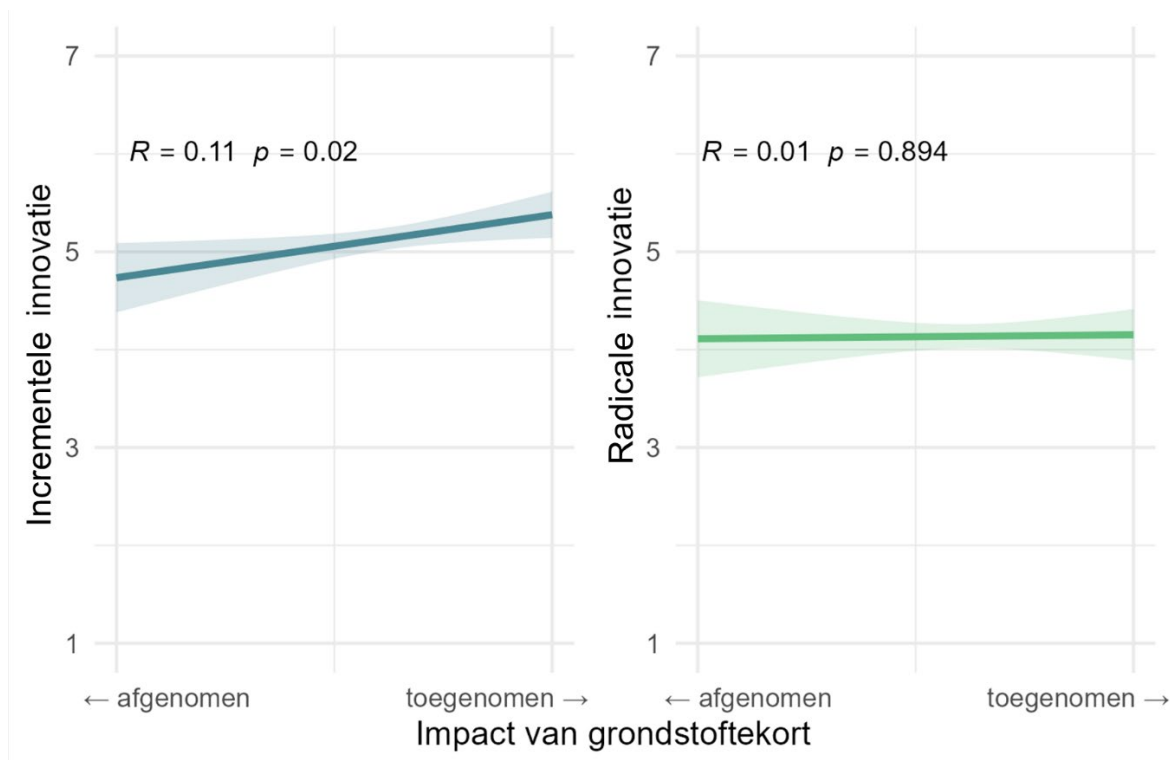
Volberda stelt dat 'efficiëntiewinsten en quick wins belangrijker zijn geworden dan meer riskantere vormen van innovatie, nu de inputmarkten van veel bedrijven onder toenemende druk staan. Wat de krapte op de arbeidsmarkt betreft, neemt radicale innovatie dan ook significant af wanneer bedrijven opereren in een krappe arbeidsmarkt. Het is mogelijk dat bedrijven door personeelstekorten minder ruimte zien om nieuwe markten en consumenten te bedienen of niet het juiste personeel kunnen aantrekken om dergelijke meer risicovollere innovatieprojecten op te zetten.'

Figuur 4: Arbeidsmarktkrapte hangt negatief samen met radicale innovatie, maar positief met incrementele innovatie

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Figuur 5: Grondstoftekort hangt positief samen met incrementele exploitatie

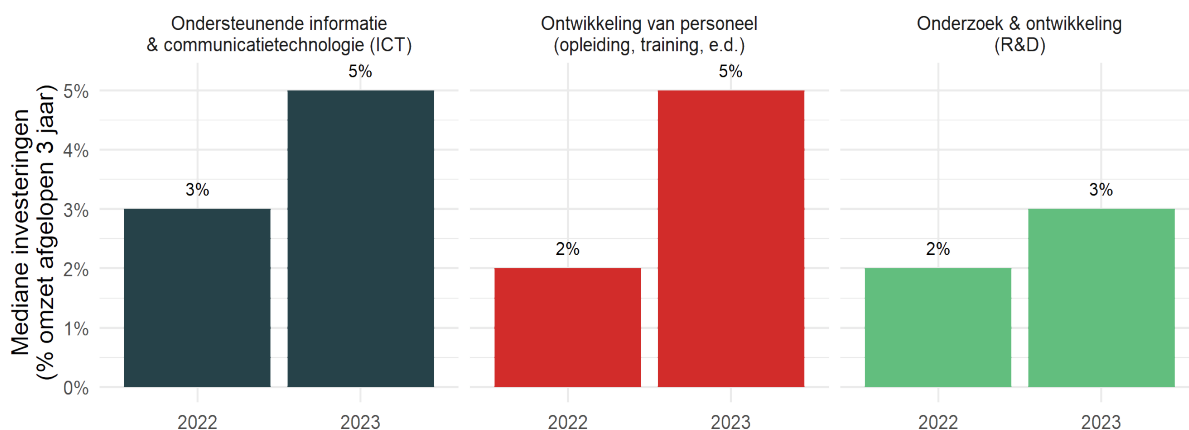

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

③ Investerings in personeel zijn fors toegenomen

Ondanks het feit dat bedrijven minder innovatieve activiteiten hebben gerealiseerd in 2023 zijn vergeleken met 2022 de investeringen in ICT, de ontwikkeling van personeel en onderzoek en ontwikkeling (R&D) juist gegroeid (zie Figuur 6). De stijging in investeringen in personeel is het grootst – de gewogen mediane investeringen zijn gestegen van twee naar vijf procent van de omzet. Hieronder vallen bijvoorbeeld opleidingen en trainingen voor medewerkers. Mogelijk is volgens Volberda ‘de krappe arbeidsmarkt en daarmee de relatieve sterke vraag naar geschikt personeel en/of de behoefte aan omscholing van het huidige personeelsbestand een verklarende factor.’ Ook de mediane investeringen in ICT en onderzoek en ontwikkeling (R&D) zijn toegenomen met respectievelijk twee en één procentpunt van de omzet. ‘Een andere oorzaak voor de stijgende trends is dat de kosten van de investeringen (de teller) mogelijk harder zijn gestegen dan de omzet (de noemer).’

Figuur 6: De investeringen in de ontwikkeling van het personeel zijn sterk toegenomen

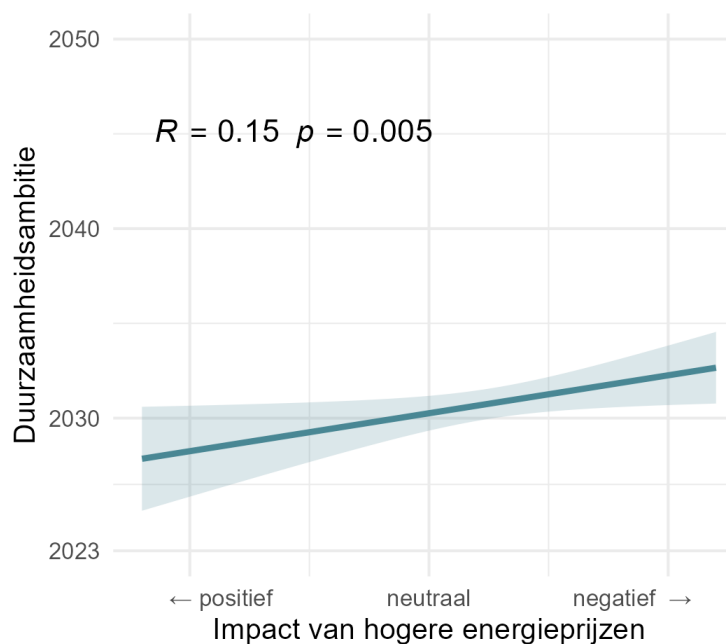

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

④ **Verstoringen hebben gevolgen voor de duurzaamheidsambities van het Nederlandse bedrijfsleven**

Organisaties die veel last ervaren van hogere energieprijzen zijn over het algemeen minder klimaatambitueus; zij stellen het jaartal waarop ze klimaatneutraal willen zijn uit (zie Figuur 7). Volgens Volberda ‘zien we dus niet dat bedrijven in energie-intensieve sectoren door de hoge energiekosten hun klimaatambities opschroeven.’

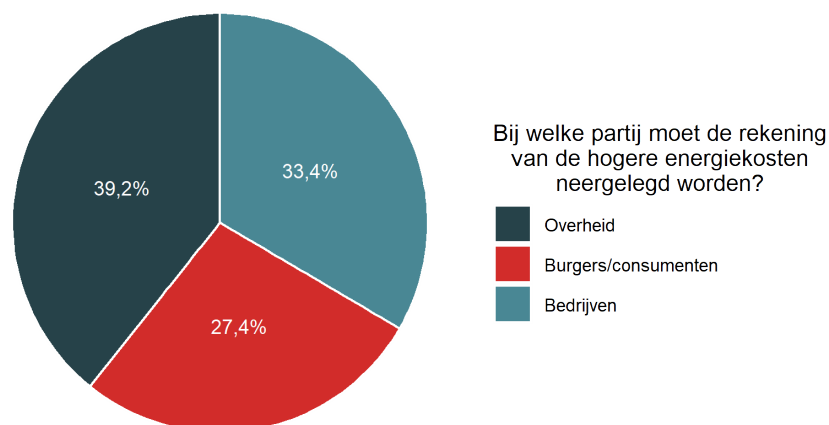
Figuur 7: Bedrijven die veel last ervaren van hogere energieprijzen, zijn minder klimaatambitueus

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Respondenten is ook gevraagd bij welke partij volgens hen de rekening van de hogere energiekosten neergelegd moet worden. Hieruit blijkt dat het bedrijfsleven voorstander is van een min of meer gelijkwaardige verdeling tussen bedrijven, de overheid en burgers/consumenten (zie Figuur 8). In de voorgestelde verdeling draagt het bedrijfsleven zelf één derde van de hogere energielasten, komt een iets groter deel (bijna 39 procent) bij de overheid te liggen en een iets kleiner deel bij burgers en consumenten (27 procent). Verder uitsplitsing laat zien dat er verschillen bestaan in de visie van bedrijven die meer versus minder last ervaren van opgelopen energiekosten. Vooral bedrijven die een zeer negatieve tot negatieve invloed ervaren, zien een veel grotere rol voor de overheid weggelegd om (blijvend) bij te springen. De rol die bedrijven zien voor de overheid suggereert volgens Volberda 'dat zij vinden dat de kosten dermate zijn gestegen dat deze – in ieder geval op korte termijn - niet volledig door de markt (bedrijven en consumenten) opgevangen kunnen worden (bijvoorbeeld door efficiëntere productie of het doorbelasten van hogere prijzen).'

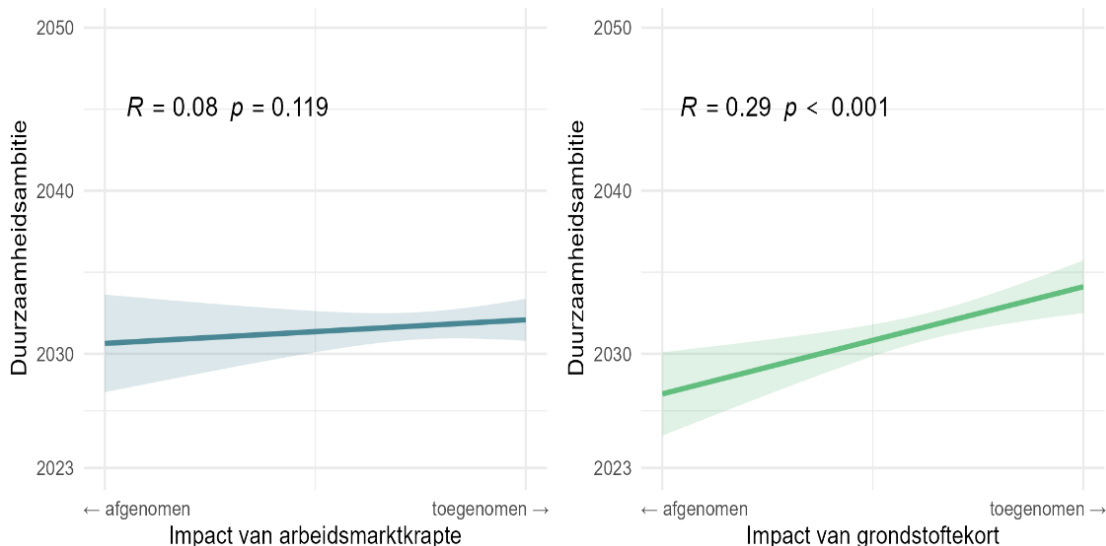
Figuur 8: Bedrijfsleven is voorstander van min of meer gelijkwaardige verdeling van hogere energielasten

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Ook organisaties die in (sterk) toenemende mate last ondervinden van een tekort aan grondstoffen en materialen, stellen zichzelf minder ambitieuze verduurzamingsdoelen (zie Figuur 9). Voor de ervaren krapte op de arbeidsmarkt is er geen samenhang met de klimaatambities gevonden. Een mogelijke verklaringen waarom we dit verband hier niet terugvinden is volgens Volberda 'dat vrijwel alle organisaties te maken hebben met tekorten aan personeel en er daardoor te weinig variatie is om de samenhang met verduurzaming hard te maken. In ieder geval onderstrepen de resultaten het belang van voldoende beschikbaarheid van (duurzame) materialen om de klimaattransitie op koers te houden.'

Figuur 9: Geen samenhang tussen duurzaamheidsambities en arbeidsmarkt krapte, wel met grondstoffekort

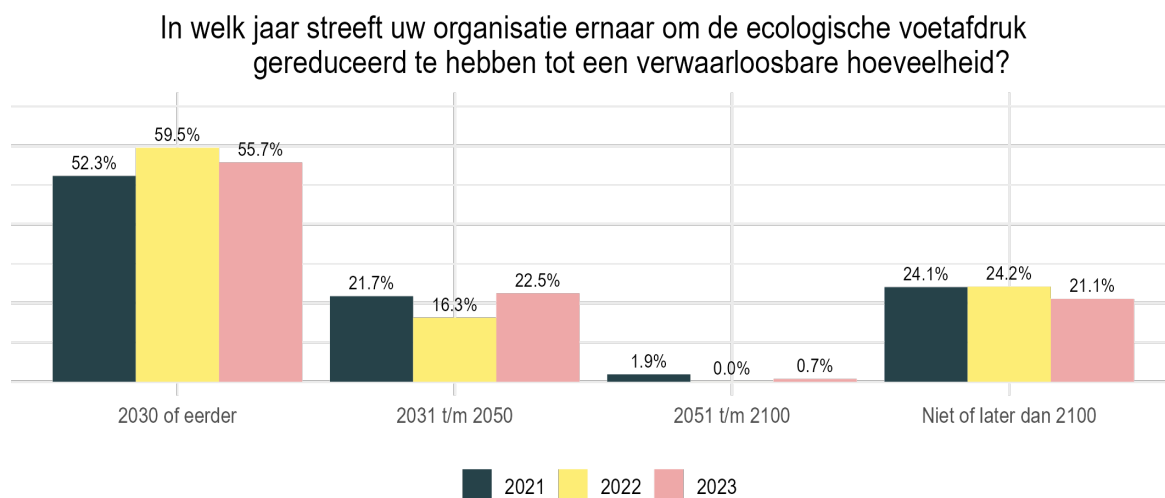

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

⑤ Het aandeel klimaatambitieuze bedrijven is afgenomen

Het aandeel klimaatambitieuze bedrijven – gedefinieerd als bedrijven die uiterlijk in 2030 een verwaarloosbare ecologische voetafdruk nastreven – is met bijna vier procentpunt afgenomen (zie Figuur 10). Het aandeel bedrijven dat deze ambitie heeft vóór 2050 steeg tegelijkertijd met ruim zes procentpunt. Mogelijk dat de verstoringen waar veel bedrijven momenteel mee te maken hebben, leiden tot uitstel van hun verduurzamingsplannen. Tegelijkertijd is het aandeel bedrijven zonder klimaatambitie – gedefinieerd als niet nastreven van of later dan in 2100 een verwaarloosbare voetafdruk – op het laagste niveau sinds de start van de metingen in 2021.

Figuur 10: Het aandeel klimaatambitieuze bedrijven is met bijna vier procentpunt gedaald

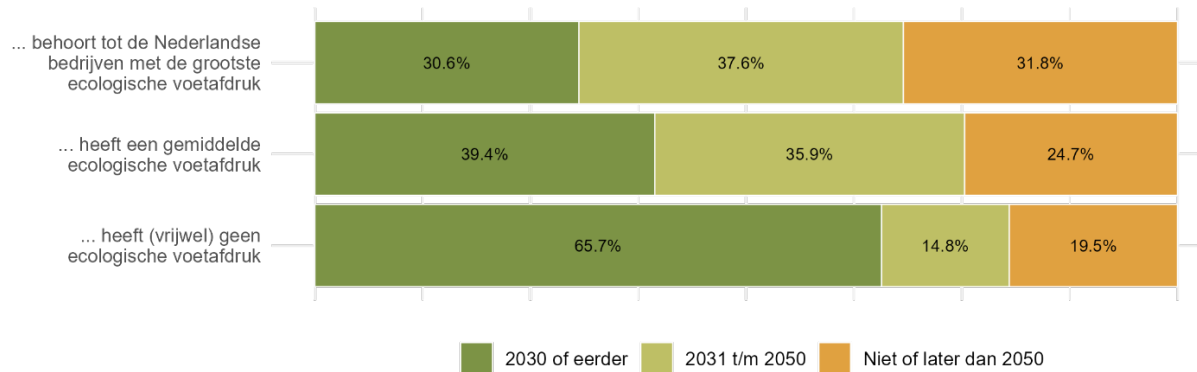

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Volberda merkt op dat ‘de industrie, agro en energie, bouwnijverheid en vastgoed en handel, vervoer en logistieke sectoren vaker achterlopen qua klimaatambities, terwijl de ICT, dienstverlening en overheidssectoren vaker vooroplopen. Het is aannemelijk dat variatie in de moeilijkheidsgraad van volledige verduurzaming (‘hard-to-abate’) een grote rol speelt in de verschillen in klimaatambities tussen sectoren.’

Aan alle respondenten is tevens gevraagd of zij de voetafdruk van hun bedrijf konden inschalen op een 5-puntsschaal. Het cijfer ‘1’ stond daarbij voor organisaties die (vrijwel) geen ecologische voetafdruk hebben en het cijfer ‘5’ voor organisaties die behoren tot de Nederlandse bedrijven met de grootste ecologische voetafdruk. De resultaten laten zien dat het merendeel van de bedrijven zichzelf inschalen in de categorieën met een lager dan gemiddelde voetafdruk (categorie 1 en 2). Slechts enkele bedrijven geven aan dat zij tot de grotere uitstoters behoren (categorie 4 en 5). Wanneer we deze inschattingen afzetten tegenover de klimaatambities van de organisaties valt op dat bedrijven met een grotere voetafdruk verwachten meer tijd nodig te hebben om hun voetafdruk naar een verwaarloosbare hoeveelheid te brengen (Figuur 11). Maar liefst 32 procent van de bedrijven met de grootste ecologische voetafdruk verwacht niet of later dan 2050 klimaatneutraal te zijn. Klimaatambitieuze bedrijven zitten daarentegen relatief vaker in de lagere uitstootcategorieën. De inzet die vereist is om tot een verwaarloosbare voetafdruk te komen lijkt daarmee van invloed op de klimaatambitie van bedrijven. Vergeleken met 2022 is er met name een verschuiving onder bedrijven die zichzelf indelen in de hoogste uitstootcategorieën. Het aandeel dat voor 2030 een verwaarloosbare hoeveelheid uitstoot ambiëert is drastisch gedaald van 63 procent naar 31 procent.

Figuur 11: Organisaties met een kleinere voetafdruk ambiëren eerder klimaatneutraal te zijn

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023).

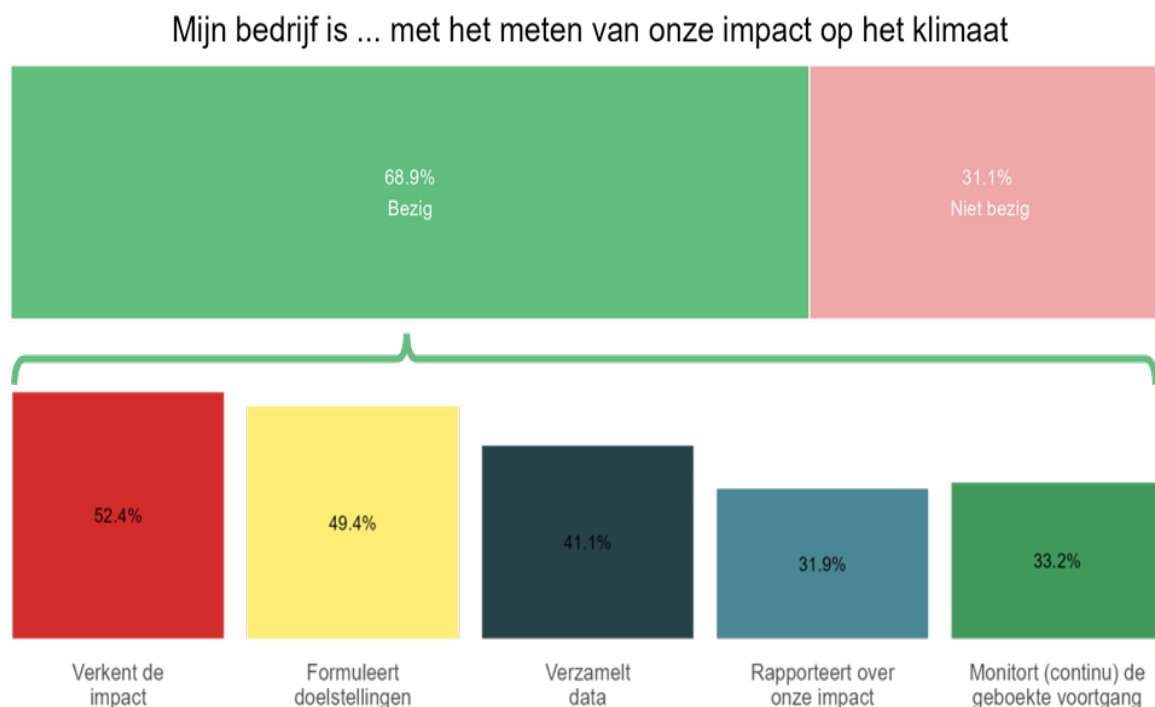
Noot: De kleinste (1 en 2) en grootste (4 en 5) uitstootcategorieën zijn samengevoegd omwille van de leesbaarheid en steekproefomvang.

⑥ Een ruime meerderheid van bedrijven is bezig met het meten van hun klimaatimpact

Bijna zeventig procent van het Nederlandse bedrijfsleven is bezig zijn met het meten van hun impact op het klimaat (zie Figuur 12). Aan deze groep is gevraagd welke activiteiten hun bedrijf onderneemt op het gebied van (klimaat)impactmetingen en -rapportage. Bedrijven konden daarbij meerdere antwoordcategorieën aanvinken. De verschillende antwoordcategorieën zijn gebaseerd op het Impact-Weighted Accounts Framework (IWAF) dat medio 2022 is gepubliceerd door de Impact Economy Foundation. De resultaten laten zien dat 52 procent van deze bedrijven de impact van hun bedrijf op het klimaat verkent. Vrijwel de helft van de bedrijven die bezig is formuleert doelstellingen en 41 procent verzamelt reeds data over hun impact op het klimaat. Circa één op de drie bedrijven die hun klimaatimpact meet, rapporteert hier ook over en monitort (continu) de geboekte voortgang.

Deze bevindingen zijn consistent met de structuur van het IWAF-raamwerk – het aandeel bedrijven in de ‘eerdere’ processtappen is hoger dan het aantal bedrijven in de ‘latere’ processtappen. In andere woorden: bedrijven die hun impact op het klimaat willen meten zitten vaak nog in een beginfase – we hebben het dan over het verkennen van de bedrijfsimpact op het klimaat en het formuleren van klimaatdoelstellingen. De hoogste treden van het IWAF-raamwerk – waaronder rapportage en continue monitoring – wordt door de meerderheid van de bedrijven (nog) niet gehaald.

Figuur 12: Bijna zeventig procent van de bedrijven is bezig met het meten van haar impact op het klimaat

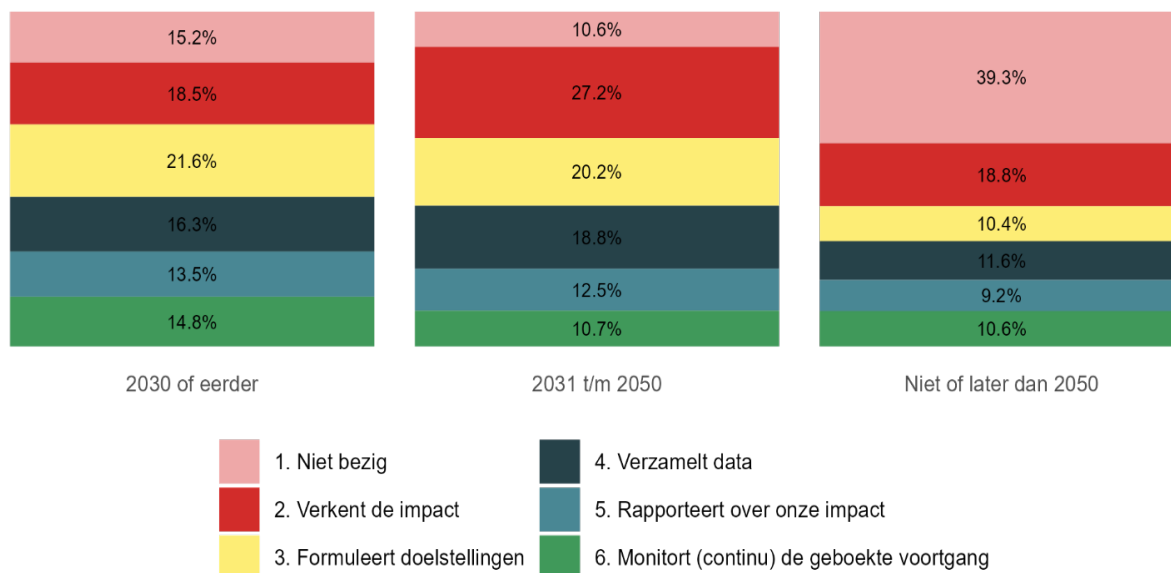

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Wanneer we de klimaatambities van de Nederlandse bedrijven afzetten tegenover de mate waarin zij hun impact op het klimaat meten valt op dat klimaatambitieuze bedrijven vaker monitoren dan bedrijven met een minder hoge ambitie (zie Figuur 13). Circa veertig procent van de bedrijven zonder klimaatambitie (categorie ‘Niet of later dan 2050’) zijn in het geheel niet bezig met het meten van hun klimaatimpact. Dit percentage ligt aanzienlijk lager bij ambitieuzere bedrijven met een streefjaar van 2030 of eerder (15 procent) of tussen 2031 en 2050 (11 procent). Ook zien we dat bedrijven die voor 2050 een verwaarloosbare impact op het klimaat willen hebben bijna twee keer zo vaak bezig zijn met het formuleren van doelstellingen dan bedrijven zonder zo’n ambitie.

Eerder bleek dat ongeveer twintig procent van de bedrijven aangeeft dat zij tot na deze eeuw nodig hebben voor de vrijwel volledige reductie van hun ecologische voetafdruk of dat zij deze ambitie in haar geheel niet hebben. De resultaten van Figuur 13 laat zien dat het merendeel (61 procent) van deze groep het klimaat echter niet volledig negeert. Ook in deze groep zijn relatief veel bedrijven bezig met het verkennen van de bedrijfsimpact op het klimaat (19 procent) of met het formuleren van doelstellingen (10 procent). Volberda: ‘De bereidheid om stappen te zetten in hun klimaatimpact, of daar in ieder geval transparant over te zijn, lijkt dus zelfs aanwezig te zijn in de groep bedrijven zonder sterke klimaatambities. Mogelijk dat zij daarmee vooruitlopen op diverse (internationale) wetsvoorstellen die bedrijven verplichten om te rapporteren over duurzaamheid.’

Figuur 13: Klimaatambitieuze bedrijven monitoren hun klimaatimpact vaker dan andere bedrijven

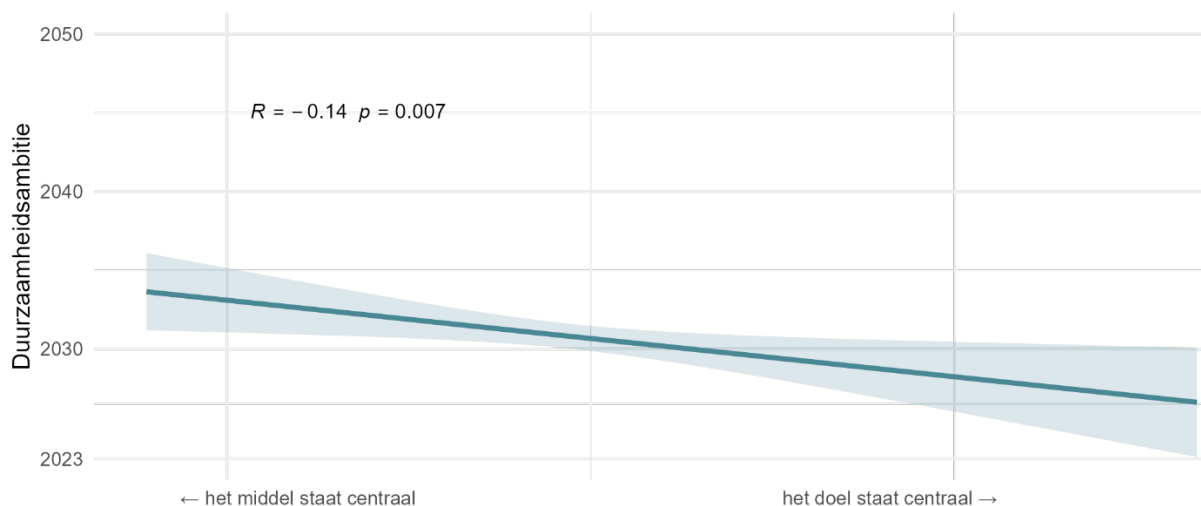
Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

⑦ **Bedrijven die uitgaan van doelen in plaats van beschikbare middelen, zijn meer klimaatambitueus**

Wat drijft het klimaatbeleid: doelstellingen of middelen? Sommige bedrijven hebben een duidelijke visie waar ze naar toe willen en formuleren daarbij een langetermijnstrategie. Vervolgens gaan zij op zoek naar de middelen om hun ‘stip op de horizon’ te bereiken. Andere bedrijven bewegen juist mee met de kansen die zich voordoen en passen hun ambities aan op de beschikbare middelen. Wanneer we de scores van bedrijven die meer gericht zijn op doelen versus beschikbare middelen afzetten tegenover hun klimaatambities, blijken bedrijven die meer inzetten op doelen ambitieuzere klimaatdoelstellingen te hebben (zie Figuur 14). Er is een negatieve relatie tussen bedrijven die meer inzetten op doelen in plaats van middelen en het jaartal waarin hun organisatie een verwaarloosbare ecologische voetafdruk voorziet. Kortom, bedrijven die doelen stellen zijn duidelijk meer klimaatambitueus dan bedrijven die hun klimaatbeleid laten afhangen van beschikbare middelen.

Volberda stelt dat ‘het beleid van de Nederlandse overheid om de duurzaamheidstransitie te versnellen veel meer gericht moet zijn op het beïnvloeden van de duurzaamheidsdoelstellingen van bedrijven dan het ter beschikking stellen van middelen. Sommige beleidsinstrumenten, zoals fiscale voordelen en milieusubsidies, richten zich meer op het beschikbaar maken van de benodigde middelen voor de klimaattransitie. Andere instrumenten, zoals wet- en regelgeving en handreikingen voor het formuleren van geoperationaliseerde doelstellingen, staan juist in het teken van bedrijven helpen bij het stellen van ambitieuze doelen. De patronen die we hier vinden suggereren dat deze laatste set aan instrumenten mogelijk effectiever is.’

Figuur 14: Bedrijven die zich sterker richten op doelen (i.p.v. beschikbare middelen) zijn klimaatambitieuzer

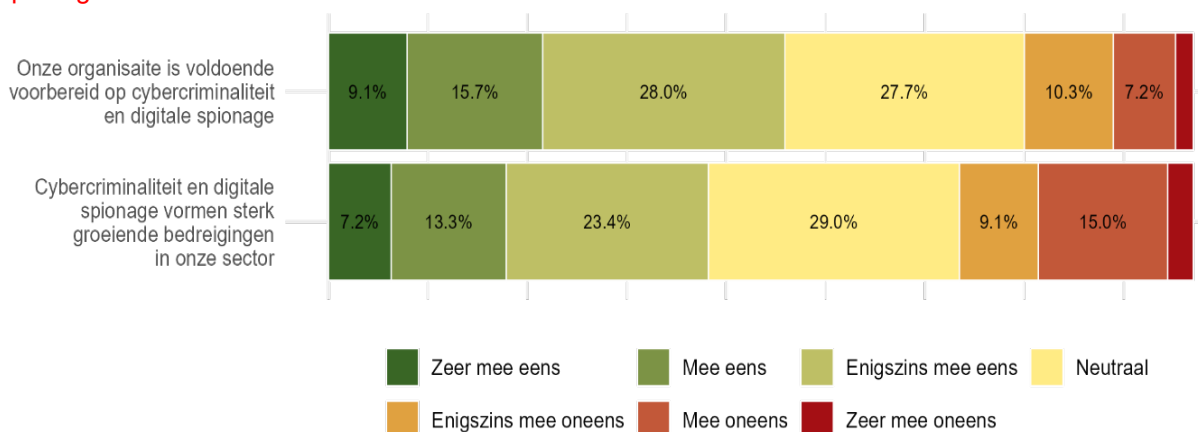
Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Noot: De horizontale as geeft het verschil tussen de mate waarin een bedrijven de middelen versus het doel centraal stelt in de verduurzaming van hun organisatie.

⑧ Bijna de helft van de bedrijven ervaart een groeiende bedreiging van cybercriminaliteit en digitale spionage.

Bijna de helft van de bedrijven (44 procent) meent dat cybercriminaliteit en digitale spionage sterk groeiende dreigingen vormen in hun sector (zie Figuur 14). Met name in de ICT-sector blijkt dit het geval en ook de bouw en zakelijke en financiële dienstverlening zien sterk groeiende risico's. Ruim de helft (53 procent) meent als organisatie voldoende voorbereid te zijn op deze dreigingen. Bijna één op de vijf bedrijven is naar eigen zeggen onvoldoende voorbereid. In sectoren waar de dreiging als groter wordt ervaren, is men vaak ook beter voorbereid.

Figuur 15: De meeste bedrijven vinden zichzelf voldoende voorbereid op cybercriminaliteit en digitale spionage

Bron: De Nederlandse Innovatie Monitor 2023, bewerking door SEO Economisch Onderzoek (2023)

Bij bijna zeven procent van de bedrijven hebben de primaire bedrijfsprocessen al eens stilgelegen als gevolg van cybercriminaliteit of digitale spionage. Dit komt neer op één op de vijftien bedrijven. Staking van de bedrijfsvoering kan het gevolg zijn van een hack (digitale inbraak), malware (software die computersystemen verstoord of vergrendeld), cyberaanval (bijvoorbeeld overbelasting van de systemen door een DDoS-aanval), of een datalek (bijvoorbeeld als gevolg van phishing). Volberda: 'Het blijkt het vaakst voor te komen bij middelgrote en grote ondernemingen met honderd medewerkers of meer. Op sectorniveau komt het relatief vaker voor bij de handel, vervoer en logistiek; bij de overheid, zorg, recreatie en overige diensten juist vrijwel niet.'

Over de Nederlandse Innovatie Monitor 2023

De Nederlandse Innovatie Monitor 2023 is uitgevoerd door het Amsterdam Centre for Business Innovation (ACBI) van de Amsterdam Business School van de UvA, onder regie van prof. dr. Henk Volberda, hoogleraar Strategisch Management en Innovatie en directeur van het ACBI. SEO Economisch Onderzoek heeft de monitor uitgezet en de analyses gedaan.

De Monitor is gebaseerd op een vragenlijst die wordt uitgezet onder bestuurders en leidinggevendenden van Nederlandse bedrijven. Naast een vast blok vragen over verschillende vormen van 'harde' (technologische) en 'zachte' (sociale) innovatie, is er ieder jaar ruimte voor een aantal actuele thema's. Zo zijn de respondenten dit jaar ondervraagd over de digitale veiligheid (cybersecurity) in hun organisaties, ambities en activiteiten rondom verduurzaming en de impact van de hogere energieprijzen, krapte op de arbeidsmarkt en verstoringen in hun (internationale) waardeketens.

In totaal zijn er dit jaar 719 complete vragenlijsten verzameld. Er is voor gekozen om de analyses te baseren op organisaties en bedrijven met meer dan één werkzaam persoon, dus exclusief zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). De belangrijkste reden hiervoor is dat niet alle thema's en constructen in de Monitor relevant zijn voor zzp'ers, terwijl zij door hun grote aandeel in de Nederlandse bedrijvenpopulatie wel een substantiële weerslag zouden hebben op de bevindingen. Het totaal aantal respondenten komt na deze (en andere) selecties uit op 435.

Een (geanonimiseerde) koppeling van deze respondenten aan administratieve bedrijvendata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) maakt het mogelijk om representatieve uitspraken te doen over het gehele Nederlandse bedrijfsleven. Deze wegging is dit jaar voor het eerst op alle analyses in dit rapport toegepast. Deze uitbreiding is op initiatief van SEO ontwikkeld en wordt deels gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

Meer informatie: Henk Volberda, 06 1297 2233 / h.w.volberda@uva.nl.